

Česká sklářská výroba korálků, perliček a jiné bižuterie

Obdivuhodní skláři, tradice bižuterní výroby v Čechách je velmi dlouhá. Již ve 14. století založili první osadníci Jizerských hor vsi jako byl Jablonec, Bzí, Olešnice, Železný Brod a jiné. Bohaté lesy sloužily jako významný zdroj topiva pro sklářské pece, jejichž prvními zakladateli byli Italové. Vyráběné sklo však mělo v té době zcela prozaický účel – jednalo se o okenní sklo, které již tehdy bylo vyváženo do Slezska a Kladska.

Po husitských válkách a křižáckých taženích v 15. století, kdy byla postižena řada vsí včetně Jablonce požárem, nastalo nové osídlování svahů Jizerských hor v průběhu století šestnáctého. Novými osadníky byli především Němci, skláři ze saské strany Krušných hor. Do historie Jizerských hor se zapsaly rodiny Wanderů, Schürerů, Preusslerů, které v průběhu 16. a 17. století zakládaly sklárny a uplatňovaly nové pokrokové technologie při výrobě skla. Novinkou se byla výroba zářivě čirého skla – napodobeniny přírodního horského křišťálu. Do poloviny 17. století bylo sklo přes všechnu snahu sklářů se zeleným nádechem a říkalo se mu „vitrum silvestre – lesní sklo“. Zelená barva byla důsledkem přítomnosti železa v základu výroby skla. Právě sklářům v Čechách se podařilo – snad náhodou – zbavit sklo nazelenalé barvy přidáním niklu. Konec lesního skla byl zároveň prvním stupínkem ke slávě českého křišťálu v dalších staletích.

Velkým mezníkem ve vývoji technologie skla, bylo zavedení výroby barevného kompozičního skla s vysokým obsahem olova. Toto sklo má vyšší lesk a je tvárnější a proto se používá pro výrobu bižuterie. Pro potřeby ruční výroby se z utavené skloviny ručně vytahovaly tyče o průměru 18 – 32 mm a délce 100 – 120 cm či tyčinky o průměru 8 – 12 mm a délce 60 – 80 cm. Jedním z nejvýznamnějších výrobců skla pro bižuterní výrobu byl na Jablonecku Anton Leopold Riedel (1762 – 1821) ze slavné rodiny Riedlů, která v Jizerských horách po několik generací rozvíjela sklářskou výrobu od zakládání hutí až po rozvoj brusíren a exportní činnost. Zakladatel rodu Johann Leopold Riedel (1726 – 1800) byl obchodníkem v České Lípě, odkud odešel a působil jako hutní písař v Anonínově, jedné z velkých hutí založených hrabětem Matyášem Václavem Josefem Desfoursem. Později se osamostatnil a v r. 1775 založil vlastní huť Kristiánov, kolem níž vznikla sklářská osada. Ačkoliv byla huť ukončena v r. 1882 a později dokonce

vyhořela, mohou dnešní návštěvníci Kristiánova navštívit památník sklářství v Jizerských horách. V historické budově, která byla přenesena ze vsi Nová Louka, je možné se seznámit s tradiční sklářskou a bižuterní výrobou. Zachoval se i lesní hřbitov, na němž jsou pohřbeni místní skláři a lesníci, jakož i příslušníci rodiny Riedlů.

Velký rozvoj výroby české bižuterie je zaznamenán v průběhu 19. století, kdy pokračovatel rodiny Riedlů – Josef (1816 – 1894) se stal ve své době největším průmyslníkem v Čechách a Rakousku-Uhersku. Byl majitelem 13 moderních skláren a ovládl zcela výrobu surovin pro bižuterii dodávkami tyčového skla stovkám drobných domácích výrobců. Po Jizerských horách se rozšiřovaly mačkárný skla, kde se ručně z tyčoviny mačkaly knoflíky, korálky a přívěsky na lustry. Začalo se rozvíjet pasířství a výroba kovové bižuterie, jakož i výroba kovových forem pro bižuterii.

Tak jak se rozšiřovala výroba bižuterie, rozšiřoval se a sílil obchod s ní. Centrem obchodní činnosti se stával postupně Jablonec, původně jedna z malých vsí. Avšak až v r. 1808 se stal Jablonec městysem s právem trhu. Do té doby se obchod se sklem a bižuterní surovinou soustředil zejména v České Lípě. Tamější obchodníci ovládli i zahraniční obchod, ale i nepočetní regionální obchodníci z Jablonecka se vydávali se zbožím do Německa, Polska, Itálie, Uher a Turecka. V roce 1860 bylo v Jablonci 31 vývozců jabloneckého zboží, ve Smržovce 27 a v celém kraji 96 exportérů. V roce 1866 povýšil císař František Josef Jablonec na město a město vzkvétalo, rostly výstavné exportní domy. Rozmanitá bižuterie – mačkané perle, duté voskové perle, ručně vinuté perle a hotová bižuterní produkce se vyvážela do celého světa.

Počátek 20. století byl ve znamení velkého obchodního úspěchu a podíl české bižuterie a světovém obchodu s bižuterií byl významný. Celkově však dvacáté století znamenalo pro kraj s národnostně smíšeným obyvatelstvem velmi dramatické období. Léta první světové války 1914-1918 a také období velké hospodářské krize přispělo ke zhoršení životních podmínek lidí tohoto kraje. Výroba se změnila – vyráběly se hranoly do tankových periskopů a zaměřovačů vojenských zbraní.

Konec druhé světové války znamenal vypovězení většiny německého obyvatelstva z Jizerských hor, avšak řada německých sklářských odborníků zůstala. Poválečná obnova trvala řadu let a znamenala ztrátu mnoha trhů.

Při znárodnění v únoru 1948 byl znárodněn i sklářský a bižuterní průmysl. Bižuterní výroba se na Jablonecku soustředila ve čtyřech největších národních podnicích – Skleněné bižuterii, n.p., Železnobrodském skle, n.p. (ŽBS), v Kovové bižuterii, n.p. a v Preciose, n.p. Ve Skleněné bižuterii se vyráběla největší část mačkaných bižuterních perlí v mnoha barevných kombinacích a s řadou speciálních povrchových úprav. Národní podnik ŽBS byl největším producentem ohňových perlí – tedy středně drahých broušených a ohněm leštěných perlí v mnoha barevných kombinacích s povrchovými efekty duhového spektra. Kovová bižuterie, n.p. byla zaměřena na litou kovovou bižuterii.

Preciosa, n.p. navázal na tradici křišťálového, vysoce profesionálně broušeného a leštěného skla a to jak pro bižuterní výrobu, tak pro výrobu lustrů s křišťálovými ověsky. Zde byly vyráběny tzv. cínovky, jejichž označení dosud vychází z tradičního – nyní opuštěného – způsobu broušení vysoce kvalitních skleněných kamenů na kotoučích ze slitiny cínu a olova a leštění pomocí tzv. cínového popela.

Zahraniční obchod Jablonecka byl od r. 1949 soustředěn do podniku zahraničního obchodu Skloexport Praha, který měl svoji pobočku v Jablonci, teprve později byl založen podnik zahraničního obchodu Jablonex se sídlem v Jablonci, který započal svoji činnost 1.1.1952.

Poměrně dlouhou dobu byla činnost Jablonexu roztroušena po bývalých – znárodněných – exportních domech. Až v roce 1961 byla činnost firmy převedena do nově vystavěného komplexu budov, kde Jablonex sídlí dosud. Šedesátá léta znamenala pro českou bižuterní výrobu dobu neobyčejného rozvoje a výrazného vzestupu vývozu. Jablonex se stal hlavním exportérem české bižuterní výroby na světových veletrzích a budoval značku, kterou od té doby zná celý svět. I když po roce 1989 došlo k osamostatnění celé řady bižuterních výroby, které patřily do komplexu Jablonexu (zejména n.p. Preciosa), stále Jablonex a.s. plní funkci marketingového a obchodního centra, účastí na mnoha světových veletrzích a přehlídkách získává kontrakty a zajišťuje dodávky širokého spektra bižuterie a bižuterních komponentů do celého světa.

Jednou z nejcitelnějších ztrát českého bižuterního průmyslu je ztráta trhu bývalého Sovětského svazu. Od roku 1989 až do současnosti se nepodařilo obnovit dřívější dobré obchodní vztahy.

Je obtížné nalézt příčinu a je obtížné nalézt i řešení. Cena české bižuterie vzrostla a navíc je značným problémem vysoké zatížení bižuterie dovozním clem v Rusku a na Ukrajině. Cena bižuterie se tak na cestě ke konečnému spotřebiteli navyšuje a navyšuje, až se bižuterie stává jen obtížně prodejnou. Zájem o českou bižuterii přitom stále trvá a nic na tom nemění, že se na pultech nejen ruských a ukrajinských obchodů objevuje stále více laciná čínská a korejská bižuterie.

Zůstane česká sklářská výroba zachována pro další generace, nebo upadne postupně v zapomnění? Můžeme jen doufat, že staré řemeslo nezhyne.

A.Š.